

IKKINCHI JAHON URUSHIDAN SO'NG XITOIDA SIYOSIY JARAYONLAR VA DAVLAT HOKIMIYATINING SHAKLLANISHI

Shaxobiddinov Abdulaziz

GulDu "Tarix" kafedrası o'qituvchisi

Ne'matov Rustam

Tarix yo'nalishi 4-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18427166>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Xitoyda yuzaga kelgan murakkab siyosiy vaziyat, mamlakat ichidagi kuchlar nisbatining o'zgarishi hamda fuqarolar urushi jarayonlari tahlil qilinadi. Xususan, Gomindan va Xitoy Kommunistik partiyasi o'rtasidagi siyosiy-harbiy qarama-qarshiliklar, urushdan keyingi ijtimoiy-iqtisodiy inqirozning siyosiy jarayonlarga ta'siri yoritib beriladi. Shuningdek, 1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishiga olib kelgan asosiy omillar va bu voqeaning Xitoy hamda xalqaro siyosiy tizimdagi o'rni ilmiy nuqtayi nazardan baholanadi.

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, Xitoy, siyosiy vaziyat, fuqarolar urushi, Gomindan, Xitoy Kommunistik partiyasi, Mao Zedong, 1949-yil, Xitoy Xalq Respublikasi, siyosiy transformatsiya.

Аннотация. В статье анализируется политическая ситуация в Китае в послевоенный период после окончания Второй мировой войны. Особое внимание уделяется обострению противостояния между Гоминьданом и Коммунистической партией Китая, социально-экономическому кризису и его влиянию на политические процессы в стране. Рассматриваются основные этапы гражданской войны 1945–1949 гг., а также причины победы коммунистических сил. Отдельно освещается процесс провозглашения Китайской Народной Республики в 1949 году и его значение для дальнейшего развития Китая и международных отношений.

Ключевые слова: Вторая мировая война, Китай, политическая ситуация, гражданская война, Гоминьдан, Коммунистическая партия Китая, Мао Цзэдун, 1949 год, Китайская Народная Республика, политические преобразования.

Abstract. This article examines the political situation in China in the period following the end of World War II. Particular attention is paid to the intensification of confrontation between the Kuomintang and the Communist Party of China, as well as the impact of the postwar socio-economic crisis on political developments. The main stages of the Chinese Civil War from 1945 to 1949 and the factors that led to the victory of the communist forces are analyzed. The article also highlights the proclamation of the People's Republic of China in

1949 and evaluates its significance for China's subsequent development and the international political system.

Keywords: World War II, China, political situation, civil war, Kuomintang, Communist Party of China, Mao Zedong, 1949, People's Republic of China, political transformation.

XX asrning ikkinchi yarmi jahon tarixida tub siyosiy va geosiyosiy o'zgarishlar davri sifatida namoyon bo'ldi. Ayniqsa, Ikkinchi jahon urushining yakunlanishi Osiyo mintaqasida mustamlakachilik tizimining yemirilishi, yangi davlatlarning vujudga kelishi va siyosiy kuchlar nisbatining keskin o'zgarishiga olib keldi. Ushbu jarayonlar doirasida Xitoy alohida o'rin tutib, urushdan keyingi yillarda chuqur siyosiy inqiroz va fuqarolar urushi sharoitida yangi tarixiy bosqichga qadam qo'ydi. 1945-yilda Yaponiya taslim bo'lgach, Xitoyda vaqtincha siyosiy barqarorlik yuzaga kelgandek tuyulgan bo'lsa-da, amalda mamlakat ichidagi asosiy siyosiy kuchlar o'rtasidagi qarama-qarshilik yanada keskinlashdi. Bir tomonda xalqaro miqyosda tan olingan Gomindan hukumati, ikkinchi tomonda esa keng xalq ommasini qo'llab-quvvatlagan Xitoy Kommunistik partiyasi turar edi. Bu ikki kuch o'rtasidagi kurash nafaqat hokimiyat masalasi, balki Xitoyning kelajakdagi ijtimoiy-siyosiy rivojlanish yo'lini belgilab beruvchi muhim omilga aylandi.

Urushdan keyingi davrda Xitoy jamiyati og'ir ijtimoiy-iqtisodiy muammolar, inflyatsiya, ishsizlik va qashshoqlik girdobida qoldi. Mazkur holat siyosiy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatib, aholining mavjud hukumatga bo'lgan munosabatini keskin o'zgartirdi. Aynan shu sharoitda siyosiy kurash qurolli to'qnashuvlar bosqichiga o'tib, mamlakat taqdirini hal qiluvchi fuqarolar urushiga sabab bo'ldi. 1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi Xitoy tarixida yangi davrni boshlab berdi. Ushbu voqea nafaqat milliy davlat qurilishi nuqtayi nazaridan, balki sovuq urush sharoitida xalqaro munosabatlar tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Shu bois urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy vaziyatni, uning ichki va tashqi omillarini tahlil qilish bugungi kunda ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Xitoydagi siyosiy jarayonlarni, fuqarolar urushining asosiy bosqichlarini hamda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishiga olib kelgan tarixiy-siyosiy omillarni ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Xitoydagi siyosiy jarayonlar va Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi masalasi jahon va mintaqaviy tarixshunoslikda keng tadqiq etilgan muhim mavzulardan biridir. Ushbu muammo Xitoy, Rossiya, Yevropa va AQSh

tarixshunosligida turli nazariy yondashuvlar asosida yoritilgan. Xitoy tarixshunosligida mazkur davr asosan inqilobiy jarayonlarning mantiqiy yakuni sifatida talqin qilinadi. Xitoylik tadqiqotchilar asarlarida Xitoy Kommunistik partiyasining siyosiy yetakchiligi, qishloq aholisining qo'llab-quvvatlovi hamda yer islohotlarining ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Bu yondashuvda 1949-yil voqealari tarixiy zarurat va xalq irodasining ifodasi sifatida baholanadi. Rossiya va sobiq sovet tarixshunosligida Xitoydagi urushdan keyingi siyosiy vaziyat asosan sinfiy kurash va inqilobiy harakatlar doirasida tahlil qilingan. Tadqiqotlarda Gomindan hukumatining ijtimoiy tayanchi zaifligi, siyosiy beqarorlik va tashqi kuchlarga tayanish omillari tanqidiy ruhda yoritiladi. Shu bilan birga, kommunistik kuchlarning harbiy-siyosiy strategiyasi va ommaviy qo'llab-quvvatlov masalalari chuqur tahlil qilinadi.

G'arb tarixshunosligida esa ushbu masalaga nisbatan ko'proq muvozanatli va tanqidiy yondashuv kuzatiladi. AQSh va Yevropa olimlari Xitoy fuqarolar urushini ichki siyosiy omillar bilan bir qatorda xalqaro munosabatlar, xususan sovuq urushning dastlabki bosqichi bilan bog'liq holda o'rganadilar. Ularning asarlarida AQShning Gomindanni qo'llab-quvvatlash siyosati, Sovet Ittifoqining mintaqadagi ta'siri hamda Osiyodagi geosiyosiy muvozanat masalalari muhim o'rin tutadi. Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda ijtimoiy tarix, siyosiy legitimlik va ommaviy ong masalalariga e'tibor kuchayib bormoqda. Bu esa urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy jarayonlarni yanada kompleks va ko'p qirrali tahlil qilish imkonini bermoqda.

Tadqiqot metodlari. Mazkur maqolada tarixiy tadqiqotning umumilmiy va maxsus metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi. Xususan, tarixiylik va mantiqiylik metodlari orqali urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy jarayonlar izchil va ketma-ketlikda tahlil qilindi. Bu metodlar voqealarning sabab-oqibat bog'liqligini aniqlashga xizmat qildi. Taqqoslama-tarixiy metod yordamida Gomindan va Xitoy Kommunistik partiyasi siyosiy faoliyati, ularning ijtimoiy tayanchi hamda hokimiyatni qo'lga kiritish strategiyalari solishtirildi. Mazkur yondashuv siyosiy kuchlar o'rtasidagi farqlarni aniqroq ochib berish imkonini berdi. Shuningdek, tizimli tahlil metodi orqali Xitoydagi siyosiy vaziyat ichki va tashqi omillar uyg'unligida ko'rib chiqildi. Bu jarayonda ijtimoiy-iqtisodiy inqiroz, xalqaro siyosiy sharoit va mafkuraviy omillarning o'zaro ta'siri tahlil qilindi. Manbashunoslik va tarixshunoslik tahlili metodlari asosida mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, konseptual yondashuvlar va mavjud xulosalar umumlashtirildi. Bu esa tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlash hamda xolis xulosalar chiqarish imkonini berdi.

Natijalar. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Xitoydagi siyosiy vaziyat chuqur tizimli inqiroz bilan tavsiflanib, bu holat davlat hokimiyatining tubdan o'zgarishiga olib kelgan. Urush yillarida to'plangan ijtimoiy-iqtisodiy muammolar, siyosiy boshqaruvdagi samarasizlik va aholining keng qatlamlari manfaatlarining e'tibordan chetda qolishi mavjud siyosiy tuzumning zaif tomonlarini yanada yaqqol namoyon etgan.

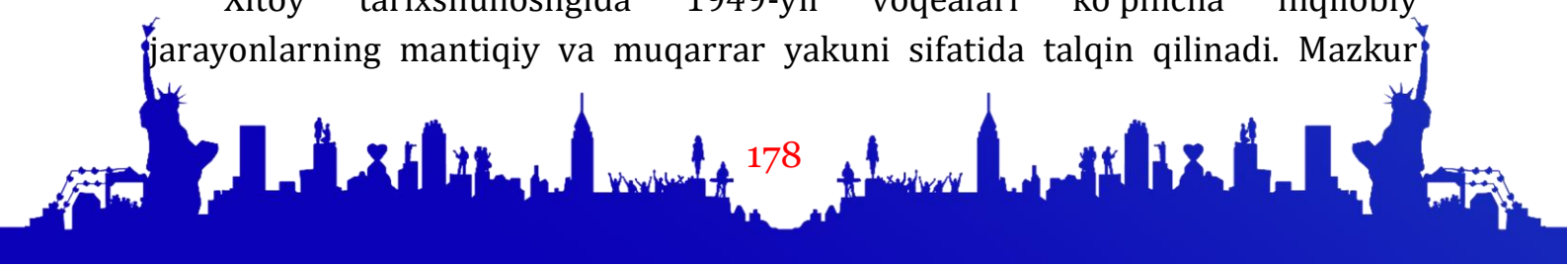
Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, Gomindan hukumatining urushdan keyingi siyosati aholining asosiy ehtiyojlarini qondira olmagan hamda inflyatsiya, korrupsiya va ijtimoiy tengsizlik kabi muammolarni bartaraf etishda muvaffaqiyatsizlikka uchragan. Natijada uning siyosiy legitimligi keskin pasayib, mamlakat miqyosida ommaviy norozilik kuchaygan. Bu holat fuqarolar urushi jarayonida Gomindan kuchlarining strategik va ma'naviy jihatdan zaiflashuviga sabab bo'lgan.

Shu bilan birga, Xitoy Kommunistik partiyasining siyosiy va harbiy faoliyati aholining keng qatlamlari tomonidan qo'llab-quvvatlangani aniqlandi. Qishloq hududlarida olib borilgan yer islohotlari, intizomli boshqaruv va ijtimoiy adolat g'oyalarining ilgari surilishi kommunistlarning siyosiy tayanchini mustahkamladi. Mazkur omillar 1946–1949-yillardagi fuqarolar urushida kommunistik kuchlarning ustunlikka erishishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi tasodifiy hodisa emas, balki uzoq davom etgan siyosiy kurash va ijtimoiy jarayonlarning mantiqiy yakuni bo'lgan. Yangi davlatning e'lon qilinishi bilan Xitoyda markazlashgan siyosiy hokimiyat shakllanib, mamlakat rivojlanishining sotsialistik modeli asoslari yaratildi. Shuningdek, olingan natijalar Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi nafaqat ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilganini, balki Osiyo mintaqasida kuchlar nisbatining o'zgarishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatganini tasdiqlaydi. Bu holat XX asr ikkinchi yarmida xalqaro munosabatlar tizimining shakllanishida Xitoyning yangi siyosiy subyekt sifatida maydonga chiqishiga zamin yaratdi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy vaziyatni izohlashda faqat harbiy omillarni emas, balki ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Olingan xulosalar mavjud tarixshunoslikdagi asosiy yondashuvlar bilan qiyoslanganda, Xitoy Kommunistik partiyasining g'alabasi ko'proq ommaviy ijtimoiy tayanch va siyosiy legitimlik bilan izohlanishi mumkinligini tasdiqlaydi.

Xitoy tarixshunosligida 1949-yil voqealari ko'pincha inqilobiy jarayonlarning mantiqiy va muqarrar yakuni sifatida talqin qilinadi. Mazkur

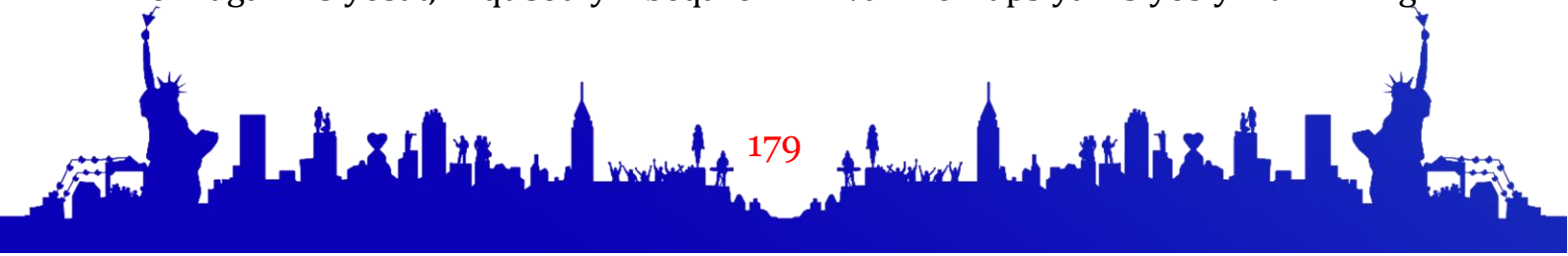
tadqiqot natijalari ham bu yondashuvning ayrim jihatlarini tasdiqlaydi, biroq siyosiy g'alabani yagona sababi sifatida mafkuraviy ustunlikni ko'rsatish yetarli emasligini ko'rsatadi. Aksincha, Gomindan hukumatining urushdan keyingi siyosiy va iqtisodiy inqirozni boshqarishdagi muvaffaqiyatsizligi muhim hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilgan. Rossiya va sobiq sovet tarixshunosligida Xitoydagi siyosiy jarayonlar sinfiy kurash nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Ushbu maqolada olingan natijalar sinfiy omil muhimligini inkor etmagan holda, ijtimoiy barqarorlik, davlat boshqaruvi samaradorligi va aholining siyosiy ishonchi kabi omillarni ham alohida ko'rsatadi. Bu esa mazkur masalaga nisbatan kompleks yondashuvning afzalligini namoyon etadi. G'arb tarixshunosligida esa Xitoy fuqarolar urushi ko'pincha xalqaro siyosiy kontekst, xususan sovuq urushning dastlabki bosqichi bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Tadqiqot natijalari tashqi omillar, jumladan AQSh va Sovet Ittifoqining mintaqadagi siyosati muhim rol o'ynaganini tan olsa-da, hal qiluvchi omil sifatida ichki siyosiy va ijtimoiy jarayonlar ustun bo'lganini ko'rsatadi. Bu holat Xitoy siyosiy rivojlanishining ichki dinamikasi yetakchi ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Shu nuqtayi nazardan, 1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi faqatgina harbiy g'alaba natijasi emas, balki jamiyatdagi legitimlik inqirozining hal etilishi va yangi siyosiy tartibning shakllanishi sifatida baholanishi mumkin. Bu esa urushdan keyingi davrda Xitoydagi siyosiy transformatsiyani kengroq nazariy doirada tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, mazkur maqolada ilgari surilgan yondashuv Xitoydagi urushdan keyingi siyosiy jarayonlarni ko'p omilli va murakkab hodisa sifatida talqin qilish imkonini beradi hamda mavjud tarixshunoslikdagi ayrim biryoqlama qarashlarni qayta ko'rib chiqishga undaydi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrda Xitoydagi siyosiy vaziyat murakkab va ko'p omilli jarayonlar majmui sifatida shakllanganini ko'rsatdi. Urush yillarida yuzaga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy tanazzul, siyosiy boshqaruvdagi inqiroz hamda jamiyatdagi norozilik kayfiyati urushdan keyingi siyosiy qarama-qarshiliklarning keskinlashuviga zamin yaratdi. Ushbu sharoitda Xitoydagi asosiy siyosiy kuchlar o'rtasidagi hokimiyat uchun kurash mamlakat taqdirini belgilovchi muhim omilga aylandi.

Tadqiqot natijalari Gomindan hukumatining urushdan keyingi davrda yuzaga kelgan muammolarni samarali hal eta olmaganini uning siyosiy legitimligini susaytirganini tasdiqlaydi. Aholining keng qatlamlari manfaatlarini inobatga olmagan siyosat, iqtisodiy beqarorlik va korrupsiya siyosiy tizimning

yemirilishiga olib keldi. Natijada Gomindan kuchlari fuqarolar urushida nafaqat harbiy, balki siyosiy va ijtimoiy jihatdan ham ustunlikni boy berdi.

Shu bilan birga, Xitoy Kommunistik partiyasining ijtimoiy tayanchga tayanishi, qishloq aholisining qo'llab-quvvatlovi va markazlashgan siyosiy strategiyasi uning g'alabasini ta'minlagan asosiy omillar sifatida namoyon bo'ldi. Bu holat siyosiy hokimiyatni qo'lga kiritishda faqat qurolli kuch emas, balki jamiyat ishonchi va legitimlik muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

1949-yilda Xitoy Xalq Respublikasining tashkil topishi Xitoy tarixida yangi bosqichni boshlab berdi. Ushbu voqea mamlakatda markazlashgan siyosiy hokimiyatning shakllanishiga, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar uchun sharoit yaratilishiga hamda Xitoyning xalqaro maydondagi mavqeining tubdan o'zgarishiga sabab bo'ldi. Shu jihatdan, urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy jarayonlar nafaqat milliy tarix, balki XX asr jahon siyosiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismi sifatida baholanishi lozim.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot urushdan keyingi Xitoydagi siyosiy vaziyatni kompleks tahlil qilish zarurligini tasdiqlaydi hamda ushbu davrni o'rganish zamonaviy siyosiy transformatsiyalarni anglash uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

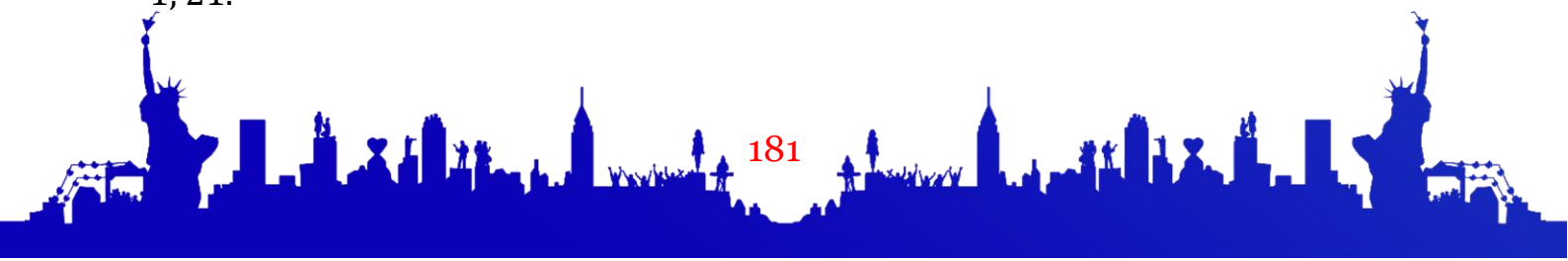
Adabiyotlar ro'yxati (references):

1. Fairbank J. K. China: A New History. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006. — 448 p.
2. Spence J. D. The Search for Modern China. — New York: W. W. Norton & Company, 1999. — 876 p.
3. Westad O. A. Decisive Encounters: The Chinese Civil War, 1946–1950. — Stanford: Stanford University Press, 2003. — 413 p.
4. Fenby J. Modern China: The Fall and Rise of a Great Power, 1850 to the Present. — London: Penguin Books, 2009. — 624 p.
5. Bianco L. Origins of the Chinese Revolution, 1915–1949. — Stanford: Stanford University Press, 1971. — 224 p.
6. Курбанов, Э. Э. (2014). Особенности демократического развития Узбекистана на современном этапе. Молодой ученый, (10), 487-489.
7. Kurbanov, E. E. (2022). Modern foundations of democratization of state institutions. PARADIGMATA POZNANI Учредители: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», Academia Rerum Civilium–Vysoká škola politických a společenských věd, (1), 28-32.
8. Курбанов, Э. Э. (2015). Построение демократического общества: опора на национальные и духовные основы. Молодой ученый, (13), 574-576.

9. Kurbanov, E. E. (2025, September). O 'ZBEKISTONDA SIYOSIY MODERNIZATSIYA JARAYONI: GLOBALLASHUV SHAROITIDA DEMOKRATIK O 'ZGARISHLARNING ROLI. In CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY (Vol. 1, No. 5, pp. 157-161).
10. Курбанов, Э. (2022). ПОДЪЕМ ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ НА ОСНОВЕ ЭФФЕКТИВНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ. Conferencea, 53-57.
11. Nematov, R. A., & Almanov's, Q. O. (2022). The role of historical sources in the study of the history of the turkish empire. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 2(10), 25-31.
12. Неъматов, Р. (2023). Илк ўрта асрлар Хоразм тарихшунослигининг бугунги ҳолати. История и культура центральной Азии, 1(1), 122-125.
13. Галиев, С., Абдуматов, А., & Неъматов, Р. (2025). ГЕРОИ-ТАТАРЫ УЗБЕКИСТАНА, УЧАСТВОВАВШИЕ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ. Наука и инновации в системе образования, 4(4), 35-39.
14. Неъматов, Р. (2023). Хоразм Африғийлар сулоласи–Турк хоқонлиги сиёсий алоқалари. Journal of Fundamental Studies, 1(7), 16-23.
15. OBID, N., ULUGBEK, M., SHAROF, M., & RUSTAM, N. (2022). SOME CONSIDERATIONS OF THE COUNTRY LIFESTYLE DURING THE PERIOD OF PUBLIC COLLECTIVIZATION. International Journal of Intellectual Cultural Heritage, 2(1), 86-94.
16. Nazarov, O. R., & Nematov, R. A. O. (2020). FROM THE HISTORY OF UZBEKISTAN'S COOPERATION WITH UNESCO. Bulletin of Gulistan State University, 2020(4), 45-49.
17. Неъматов, Р. (2023). ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМДА КЕЧГАН ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences, 3(6), 14-23.
18. Неъматов, Р. А. У. (2020). Интеллектуальное и культурное наследие узбекского народа. Наука, образование и культура, (4 (48)), 85-87.
19. Nematov, R. (2024). REFLECTION OF THE HISTORY OF KHOREZM IN THE EARLY MIDDLE AGES IN WRITTEN SOURCES. Решение социальных проблем в управлении и экономике, 3(12), 72-78.
20. Ne'matov, R. (2023). ILK O 'RTA ASRLARDA XORAZM TARIXSHUNOSLIGINING O 'ZIGA XOS JIHATLARI. Interpretation and researches, 1, 21.

21. Nematov, R. A. (2025). Early medieval ethnic processes in Khorezm oasis in archaeological and written sources. *American Journal of Philological Sciences*, 5(02), 10-16.
22. Неъматов, Р. А. Ў. (2024). ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМ ТАРИХИНИНГ ЁЗМА МАНБАЛАРДА АКС ЭТИШИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 6), 377-382.
23. Nematov, R. A. (2024). ESTABLISHMENT OF THE ADMINISTRATION OF THE WESTERN TURKISH EMPIRE IN THE KHORAZM OASIS. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES* (Vol. 1, No. 2, pp. 43-49).
24. Неъматов, Р., & Нормўминов, Ж. (2024). ХИВА ХОНЛИГИДА ТАЪЛИМ БОСҚИЧЛАРИГА ОИД АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР. *Talqin va tadqiqotlar*, 2(3), 40.

